

LIDSKÁ PRÁVA V EU

Kurs: Klíčové rozsudky ESD

(Hubert Smekal, Pondělí 16.00-17.40, 17. května 2004)

Zdroje:

- TÝČ, Vladimír. „*Základy práva Evropské unie pro ekonomy*“. 3. vydání, Praha: Linde, 2001, s. 306-310.
- TICHÝ, Luboš a kol. „*Evropského právo*“. 2. vydání, Praha: Linde, 2002, s. 693-704.
- MALENOVSKÝ, Jiří. „*Úvaha u kolébky nového Evropského soudu pro lidská práva.*“ Právník, 1998, č. 12, s. 993-1016.
- PÍTROVÁ, L.; POMAHAČ, R.: „*Průvodce judikaturou ESD – I. díl*“. Praha: Linde, 1999, s. 87-98.
- CRAIG, Paul; DE BÚRCA, Gráinne. „*EU Law, Texts, Cases, And Materials*“. 3rd ed., Oxford: Oxford University Press, 2003, pp. 317-370.
- WEATHERHILL, Stephen. „*Cases & Materials on EEC Law*“. London: Blackstone Press, 1993, pp. 31-38.

Vysvětlivky:

LP – lidská práva

SEU – Smlouva o Evropské unii

SES – Smlouva o ES

ÚOLPZS - Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Původní 3 smlouvy – žádná ustanovení o lidských právech, ekonomické cíle (ačkoliv preambule Smlouvy o ESUO jistou idealistickou rétoriku obsahovala a nekladla ekonomickou integraci za cíl, nýbrž za prostředek). ESD musel překonat tento nedostatek judikaturou.

Hlavní aktér: ESD; legislativní vývoj kulhal daleko za judikaturou. Legislativní větev až následně potvrzovala praxi ESD.

ESD seznal, že LP tvoří součást obecných principů práva ES a pramení ze společných ústavních tradic čl. st. a též z mezinárodních smluv.

Postupné rozrůstání pravomocí ES, pozornosti neunikla ani lidská práva.

SEU (Maastricht) – čl. 6/2 respekt k základním právům, nespadal ale pod kontrolu ESD.

Amsterdam – změna čl. 6 a nový čl. 7. Hlavně ale: ESD má jurisdikci nejen dle SES, ale i ve druhém a třetím pilíři kontrolovat, zda jsou aktivity orgánů EU v souladu s LP.

čl. 6 odst. 1: „*Unie je založena na zásadách svobody, demokracie, úcty k lidským právům, a základním svobodám a panství práva, zásadách, které jsou společné členským státům.*“

čl. 6 odst. 2: „*Unie respektuje základní lidská práva, zajištěná Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsanou v Římě dne 4. listopadu 1950 a vyplývající z ústavních tradic společných členským státům jakožto obecných zásad práva Společenství.*“

Čl. 7 SEU – Sankce pro porušování LP – pozastavení některých práv včetně hlasovacího

Amsterdamská smlouva – ES získaly legislativní pravomoc v antidiskriminačních politikách (rasa, sexuální orientace, věk, náboženství).

Amsterdamská smlouva – zakotvení principu ochrany LP jakožto podmínky členství v EU.

Nice – změna čl. 7, detailnější procedura.

Charta základních práv EU

- Slavnostně vyhlášena Komisí, Parlamentem a Radou, politicky schválena na zasedání Evropské rady v Nice v prosinci 2000, tvůrce: Konvent – model pro tvorbu „evropské ústavy“.
- Není právně závazná.
- Začleněna do návrhu „evropské ústavy“.
- Má spíše shrnout a zviditelnit LP v EU, než vytvářet nová. Nicméně několik nových práv do ní proniklo – zákaz klonování lidských bytostí, právo na dobrou správu => výtah z existujících mezinárodních smluv a ústav, včetně vlastní tvorby.
- 7 hlav:
 - 1) Důstojnost
 - 2) Svobody
 - 3) Rovnost
 - 4) Solidarita
 - 5) Občanská práva
 - 6) Spravedlnost
 - 7) Závěrečná ustanovení.
- adresována institucím a orgánům EU a čl. st., pokud provádí právo EU (čl. 51/1).
- Komise se interním rozhodnutím z března 2001 zavázala k přezkumu kompatibility legislativních návrhů s Chartou.
- Na Chartu několikrát odkázal evropský ombudsman, SPI, generální advokáti, tudíž se Charta postupně stala součástí „ústavní praxe“ v EU.

Žalobou na neplatnost podle čl. 230 SES mohou čl. st., orgány ES nebo soukromé osoby (ty ale jen v případě, že se jich právní akt bezprostředně a osobně týká) napadat porušení evropských lidských práv komunitárním aktem a požadovat jeho neplatnost.

Omezení LP musí být přiměřená a nikdy nesmí zasahovat do podstaty LP (44/79 *Hauer*).

VÝVOJ

1957 Římská smlouva hlavně ekonomická integrace, o LP se v té době ještě vůbec neuvažovalo. Postupně ale komunitární právo proniká do sféry individuálních a společenských práv, takže ES se musela začít o princip respektu k LP vážněji zajímat. Legislativní mezeru vyplnil judikaturou ESD.

Prvotní judikatura

I ESD zpočátku vůči LP zdrženlivý (1/58 *Stork*; 36, 37, 38, & 50/59 *Geitling*; *Sgarlata* 40/64).

Obrat: *Stauder v. Ulm* 29/69 – LP označeny za součást principů komunitárního práva, a proto chráněny ESD. ESD neodmítl aplikaci všeobecných principů právních, na druhé straně ale neshledal u ES pochybení (akce Komise nebyla protiprávní). „(...) základní LP, která jsou obsažena v obecných principech práva ES a chráněna ESD.“

11/70 *Internationale Handelsgesellschaft* – „(...) respektování základních práv patří k obecným právním principům, jejichž ochrana je úkolem ESD. Ochrana základních práv vychází sice ze společných ústavních tradic čl. st., musí však být zajištěna v souladu se strukturou a cíli Společenství.“ Tento rozsudek důležitý nejen pro LP, ale pro vývoj ES obecně – „(...) platnost komunitárního aktu anebo jeho účinek na čl. st. neovlivňuje nařikáný rozpor se základními právy obsaženými v ústavě či s podstatnými strukturálními rysy ústavy.“ Právo ES = nezávislý pramen práva, nemůže být překonáno pravidly vnitrostátního práva v jakékoliv formě. Opět nenalezeno porušení principu ochrany LP, restrikce nebyly nepřiměřené. Německý ústavní soud posléze došel k jinému závěru.

Hledání pramenů LP

Nold v. Commission 4/73 – Nold, dealer uhlí a stavebních materiálů, žádal zrušení rozhodnutí Komise, které zavazovalo dodavatele Noldu (Ruhrkohle AG) prodávat pouze za podmínek, které nemohl splnit. Nold tedy nemohl nakupovat od Ruhrkohle a domáhal se konstatování diskriminace a porušení vlastnických práv a práva na volný výkon obchodní činnosti, které jsou chráněny německou ústavou, ústavami dalších čl. st. a mezinárodními smlouvami.

ESD potvrdil, že základní práva tvoří integrální součást všeobecných principů práva, jejichž dodržování zajišťuje. ESD čerpá inspiraci z ústavních tradic společných čl. státům, a proto nemůže potvrdit platnost opatření, která jsou v rozporu se základními právy chráněnými ústavami. Vodítko mohou poskytnout též mezinárodní smlouvy.

Omezení z důvodu veřejného zájmu, úkolů ES, ...

Rutili – přímý odkaz na ÚOLPZS.

Obecně řečeno, mezinárodní prameny LP nepokládány za přímé, ale spíše za hlavní principy a společné hodnoty => ESD udržel autonomii a nadřazenost práva ES.

Tento přístup legitimován společnou deklarací Parlamentu, Rady a Komise roku 1977, která potvrdila dosavadní vývoj a přihlásila se k dodržování LP při výkonu svých pravomocí. Právně nezávazná, ale symbolicky důležitá.

Hauer v. Rheinland-Pfalz 44/79 – ESD odkazoval na právo na vlastnictví chráněné prvním protokolem k ÚOLPZS, také na ustanovení německé, italské a irské ústavy a fakt, že všechny čl. st. omezují užívání pozemků z důvodu veřejného zájmu.

Problém: ústavy čl. st. či zaběhaná praxe v jednotlivých čl. st. se může lišit – *AM & S 155/79* – ochrana písemné komunikace mezi advokátem a klientem všeobecně uznávána, ale její rozsah a kritéria se liší.

ESD mimoto přihlíží i k *pramenům mezinárodního práva veřejného* (pakty OSN o LP z roku 1966, Evropská sociální charta, ...) a *ústavní praxi čl. st.*

ÚOLPZS hraje zvláštní roli, přímo na něj odkazuje čl. 6 SEU a ESD i SPI na ni často odkazují s tím, že má zvláštní význam jakožto hlavní zdroj inspirace pro obecné principy práva ES.

STANDARD OCHRANY

2 koncepce:

- 1) ÚOLPZS = nejnižší standard s tím, že je na uvážení čl. st., aby poskytly větší ochranu (*Mutsch 137/84* – „Není proti ÚOLPZS, aby se individuálním právům udělila širší ochrana.“)
- 2) ECJ by měl poskytovat maximální ochranu – není pravděpodobné, že se prosadí. Zápor: diktát jednoho státu ostatním.

ESD neztrácuje ani jednu koncepci, postupuje případ od případu a snaží se vyvinout relativně autonomní principy práva ES.

Různé státy, různá úroveň ochrany – př.: Irsko – restrikce potrátů. Když se ESD snaží najít obecné pravidlo z různých ústav, může se stát, že právo bude chráněno jinak než by tomu bylo před domácím soudem.

Žaloba na zrušení aktu ES kvůli rozporu s LP – není obvyklé, že by měla úspěch.

Prais 130/75 – výběrové řízení se konalo na židovský svátek, žadatel se domáhal čl. 9 ÚOLPZS (svoboda vyznání) – neúspěšné, ale ESD konstatoval, že Rada má učinit kroky k tomu, aby náboženství kandidáta bylo respektováno.

Řízení proti administrativním opatřením

- 1) **Zaměstnanecké spory** – *Connolly C-274/99P* – je nutné najít rovnováhu mezi svobodou projevu a loajalností k zaměstnavateli. *X v. Commission C-404/92P* – úspěšné řízení proti Komisi zaměstnance, jemuž byl bez jeho souhlasu udělán test na AIDS.
- 2) **Hospodářská soutěž** – široké pravomoci Komise (šetření, pokuty, ...), často předmětem sporů. *Hoechst v. Commission 46/87* – ESD: výkon vyšetřovací pravomoci Komise v oblasti hospodářské soutěže musí respektovat základní práva. V tomto případě neobjeveno pochybení, ale Evropský soud pro LP rozhodl v dalších případech jinak (právo na soukromí u obchodních společností).

Tento typ žalob (proti individuálním právním aktům) mnohem úspěšnější než proti normativním PA.

ESD dohlíží i na případy, kdy jsou právní akty ES prováděny členskými státy. Ale viz případ *ERT C-260/89* – „ESD nemá právo přezkoumávat kompatibilitu ÚOLPZS a národních pravidel, které nespadají pod evropské právo.“

Vztah s Evropským soudem pro LP (ESLP)

ESD často odkazuje nejen na ÚOLPZS, ale i na judikaturu ESLP.

Klíčový *posudek 2/94* – o přístupu ES k ÚOLPZS (instituce ES by spadaly pod kontrolu ESLP, ESD by nebyl konečným soudem). ESD: ES nemá pravomoc dle SES přistoupit k ÚOLPZS.

„Žádné ustanovení SES nepřenáší na instituce ES obecné právo přijímat pravidlo ohledně LP nebo uzavírat v tomto oboru mezinárodní smlouvy.“

„Úcta k LP je podmínkou právnosti aktů ES. Přistoupení k ÚOLPZS by znamenalo podstatnou změnu v současném systému, (...). Taková změna by byla ústavního charakteru (...) a může být provedena jen změnou SES.“

Další z možných důvodů negativního stanoviska – vstup Ruska do Rady Evropy => obavy před snížením standardu ochrany LP.

EU kritizována, že se častěji snaží o šíření LP ve světě než doma. Sankční klauzule v obchodních smlouvách a smlouvách o pomoci, Kodaňská kritéria (podmínka ochrany LP vtělena do smluv Amsterdamskou smlouvou).

Od roku 1999 Rada publikuje EU Annual Report on Human Rights – poslední trend: odklon od vnější politiky dovnitř a zaměření se na politiky EU – antidiskriminační, sociální exkluze, převaděčství,

Antidiskriminační právo – čl. 13 SES – opora pro legislativu v oblasti bije proti diskriminaci na základě pohlaví, rasy, etnického původu, náboženství nebo víry, postižení, věku nebo sexuální orientace. Není přímo účinný, slouží jen jako východisko pro legislativní činnost.

Problémy LP v EU

Nařčení:

- 1) ESD snaží rozšiřovat pole své působnosti.
- 2) ESD se snaží jednat jako další evropský soud pro LP.
- 3) ESD zneužívá rétoriky LP, a přitom chrání hlavně obchod v rámci EU.

C-159/90 Grogan – zákaz rozšiřování informací o možnosti potratu nespadá do práva ES, není zde ekonomická spojitost mezi provozovatelem služby a informátorem.

Evropský soud pro LP: Matthews – ÚOLPZS na jedné straně nezakazuje transfer národních kompetencí na mez. organizaci, na druhé straně závazky čl. st. trvají. VB odmítla hlasovací právo Gibraltarů pro volby do EP, čímž porušila čl. 3 Prvního protokolu ÚOLPZS. Odmítnutí se zakládalo na smlouvě podepsané všemi čl. st.

=> akty automaticky neuniknou kontrole ES pro LP jen z toho důvodu, že je přijala EU či ES, protože čl. st. si zachovávají odpovědnost za zajištění práv chráněných ÚOLPZS.

Nedávno se objevily případy, kdy se před ES pro LP dostala podání, žalující všech 15 států EU.

CHRÁNĚNÁ PRÁVA V EU

ESD chrání hospodářská, osobnostní práva, Stálé rozšiřování LP.

Osobnostní práva – *Stauder 29/69* – Němec měl nárok na zlevněné máslo z důvodu sociální potřeby na základě právního aktu ES. Musel však prokázat a zveřejnit údaje o své sociální potřebnosti, což považoval za zásah do osobní cti. ESD: orgány ES mají povinnost respektovat ochranu lidské osobnosti tak, že právní akt ES musí působit „nejméně obtěžujícím“ způsobem. Uvádění jména žadatele tedy nebylo nutné. ESD poprvé uznal, že právní řád ES obsahuje lidská práva osoby.

Právo na soukromé obydlí, soukromý život a svobodný rozvoj osobnosti – *46/87 Hoechst* – šetření u firmy pro podezření z porušování soutěžního práva ES bez předchozího ohlášení a bez soudního povolení (to získáno dodatečně). Hoechst žaloba, ESD ji odmítl. Podnik se mj. dovolával lidského práva na nedotknutelnost provozních místností. ESD odmítl, protože u tohoto LP nelze v ústavních rádech čl. st. zjistit žádnou jednotnou koncepci ochrany a ani čl. 8 ÚOLPZS ochranu neposkytuje. Na rozdíl od provozních prostor uznal ESD nedotknutelnost soukromého bytu.

Právo na respektování soukromého života a ochrana lékařského tajemství – *C-260/89 ERT* – ESD: právo na respektování soukromého života a právo na ochranu lékařského tajemství = LP chráněná komunitárním právním řádem. Jestliže se čl. st. dovolává ustanovení SES, aby mohl ospravedlnit národní právní úpravu, která může ohrozit výkon svobody zaručené SES, je takové jednání nutno posuzovat ve světle všeobecných právních zásad, zejm. LP. LP však nemají neomezenou platnost, mohou být omezena, pokud to odpovídá cílům společenství (ochrana veřejného zdraví a života člověka).

Jestliže uchazeč sdělí úřadu, že náboženské principy mu brání, aby se dostavil v určitých dnech ke zkouškám, musí na to vzít úřad ohled snažit se předejít konfliktu. Pokud uchazeč neuvědomí úřad v dostatečném předstihu, může tento odmítnout stanovit nový termín.

Hospodářská práva – 44/79 *Hauer* – vinařka chtěla na svém pozemku vysadit vinnou révu, což úřad, který se opíral o nařízení ES odmítl. Německý správní soud požádal ESD o přezkoumání slučitelnosti nařízení se základním právem na svobodný výkon povolání a právem na ochranu vlastnictví. ESD porušení nezjistil. Vlastnické právo je zaručeno evropským právním řádem podle společných ústavních koncepcí čl. 17, které byly reflektovány v Dodatkovém protokolu k ÚOLPZS. Tato ustanovení neohrožují právo státu použít zákonů, které stát považuje za nutné pro úpravu výkonu vlastnictví v souladu se všeobecným zájmem. S ohledem na společnou ústavní koncepci čl. 17 a stálou legislativní praxi v různých oblastech nemůže okolnost, že zakládání vinic dle nařízení podléhá určitým omezením, být v zásadě na překážku.

PRINCIP PRÁVNÍHO STÁTU

Pojem **právní stát** – státní orgány smějí vycházet pouze z práva a nikoliv z pouhé politické moci či násilí; spojení veškeré státní moci s myšlenkou spravedlnosti a základními hodnotami. Právní stát je založen zejména na hodnotě lidské důstojnosti a autonomii svobody jednotlivce.

V komunitárním právu → paralelní princip: princip právního společenství, který používá ESD stále častěji.

Prvky právního společenství

- **Obecné záruky, legalita** – princip právnosti jednání orgánu ES – orgány ES ke svému jednání potřebují zmocnění evropského práva, zejména primárního.
- **Právní jistota** – zásada určitosti právní normy jako výraz právní jistoty. 169/80 *Gondrand* – ustanovení má být jasné a zřetelné, aby povinný mohl nedvojznačně rozpoznat svá práva a povinnosti. *Decker 99/78* – zásadní zákaz retroaktivity právních aktů ES.
- **Ochrana dobré víry**
- **Zásada přiměřenosti** – *Zardi C-8/89* – 3 aspekty zásady proporcionality: vhodnost, nutnost a přiměřenost zásahu v poměru ke sledovaným cílům.
- **Procesní záruky** – *T-30/89 Hilti* – právo na řádné slyšení – rozhodnutí se nesmí opírat o okolnosti, k nimž se dotčená osoba neměla možnost včas vyjádřit.

Petiční právo, ombudsman